

DE INKOMENSONTWIKKELING IN DE AGRARISCHE SECTOR-
RAMINGEN 1982 EN PROGNOSES 1982/83

PR 3-82

December 1982

Landbouw-Economisch Instituut
Stafafdeling

REFERAAT

DE INKOMENSONTWIKKELING IN DE AGRARISCHE SECTOR-
RAMINGEN 1982 EN PROGNOSES 1982/83

Bruchem, C. van (red.)

Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut, Stafafdeling, 1982
17 pag., tab.

In deze publikatie wordt een overzicht gegeven van de resultaten van de raming van de ontwikkeling van de produktie en de toegevoegde waarde van de gehele agrarische sector in 1982. Voorts wordt nader ingegaan op de rentabiliteits- en inkomensontwikkeling van de verschillende sectoren. Daarbij hebben de gegevens van de (glas)tuinbouw betrekking op 1982, terwijl voor enkele typen landbouwbedrijven ook prognoses voor 1982/83 zijn opgenomen.

Produktie in de landbouw/Bedrijfsuitkomsten/Inkomenssituatie in de landbouw/
Nederland

INHOUD

	Blz.
TEN GELEIDE	5
1. INLEIDING	7
1.1 Karakter en opzet van de publikatie	7
1.2 Samenhang en verschillen van de diverse kengetallen	7
2. PRODUKTIE EN INKOMEN VAN DE TOTALE LAND- EN TUINBOUW	10
2.1 Produktie	10
2.2 Produktiemiddelen	11
2.3 Toegevoegde waarde en resterend inkomen	11
3. ONTWIKKELINGEN PER SECTOR EN BEDRIJFSTYPE	13
3.1 Inleiding	13
3.2 Akkerbouw	13
3.3 Melkveehouderij	14
3.4 Intensieve veehouderij	14
3.5 Glastuinbouw	15
3.6 Opengrondstuinbouw	16
BIJLAGE	17

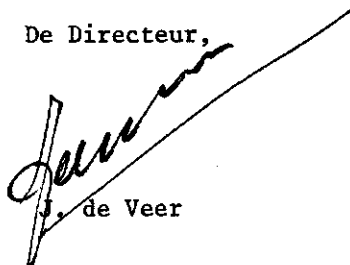
TEN GELEIDE

Reeds vele jaren stelt het LEI tegen het einde van het kalenderjaar prognoses op van de bedrijfsuitkomsten van akkerbouw- en rundveehouderijbedrijven voor het lopende boekjaar. Daarnaast worden ongeveer tegelijkertijd sinds enkele jaren ramingen gemaakt van de resultaten van glastuinbouwbedrijven in het bijna afgelopen kalenderjaar. Tenslotte is vorig jaar voor het eerst door het LEI - in samenwerking met de Directie Algemene Zaken van het Ministerie van Landbouw en Visserij, het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Centraal Plan Bureau - een raming opgesteld van de toegevoegde waarde van de agrarische sector, eveneens betrekking hebbend op het kalenderjaar.

Het leek zinvol om tegen de jaarwisseling een publikatie het licht te doen zien waarin een samenvattend overzicht wordt gegeven van de belangrijkste resultaten van de genoemde ramingen en prognoses en deze uitkomsten ook te bezien in het licht van de ontwikkelingen van de afgelopen jaren.

Den Haag, december 1982

De Directeur,

J. de Veer

1. INLEIDING

1.1 Karakter en opzet van de publikatie

De inhoud van deze publikatie berust op een drietal pijlers, t.w.:

- De raming van de produktie en toegevoegde waarde van de totale land- en tuinbouw in 1982, die wordt gemaakt ten behoeve van het Bureau voor de Statistiek van de EG. Deze raming wordt opgesteld overeenkomstig het systeem van de op EG-niveau geharmoniseerde landbouwrekeningen. Deze maken deel uit van de Nationale Rekeningen zoals deze hier te lande worden opgesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek.
- De raming van de bedrijfsuitkomsten van de glastuinbouwbedrijven in 1982, welke qua systeem aansluit bij de rapportage van de LEI-boekhoudbedrijven. Aan deze raming is een afzonderlijke publikatie gewijd (PR No. 24-82).
- De LEI-prognose van de bedrijfsuitkomsten op akkerbouw- en rundveehouderijbedrijven in 1982/83, waarvan ook een afzonderlijke publikatie beschikbaar is (PR 14-82/83).

Zoals in de volgende paragraaf nader zal worden uiteengezet, bestaan met name tussen de eerstgenoemde raming en de beide andere berekeningen vrij belangrijke methodologische verschillen. Dit neemt niet weg dat uit de totale informatie die het genoemde drietal onderzoeken oplevert, een vrij goed - zij het globaal - beeld is te verkrijgen van de actuele inkomens- en rentabiliteitsontwikkeling van de agrarische sector in zijn totaliteit en van de belangrijkste sectoren daarbinnen.

Na de reeds genoemde uiteenzetting van de verschillen in benaderingswijze volgt in hoofdstuk 2 een overzicht van de belangrijkste uitkomsten van de raming van het totale inkomen van de agrarische sector in 1982. Daarbij worden deze uitkomsten geplaatst in het licht van de ontwikkeling van de afgelopen jaren. In hoofdstuk 3 wordt een beeld geschetst van de actuele inkomens- en rentabiliteits-situatie van de diverse sectoren of bedrijfstypen.

1.2 Samenhang en verschillen van de diverse kengetallen

Aan de hand van het schema op blz. 9 worden in dit onderdeel de belangrijkste verschillen en overeenkomsten van de in de volgende hoofdstukken vermelde kengetallen besproken.

De basisgegevens voor de raming van het sectorinkomen (CBS) worden grotendeels ontleend aan macro-economische statistieken, zoals de CBS-produktiestatistiek en de Statistiek van de Buitenlandse Handel. De gegevens voor de raming en prognoses van de bedrijfsuitkomsten van het LEI zijn gebaseerd op actuele informatie uit interne en externe bronnen. Met deze informatie worden de (voorlopige) uitkomsten van de ca. 1500 land- en tuinbouwbedrijven van het LEI-boekhoudnet, geactualiseerd. De invalshoek is daarbij dus het bedrijf. Dit leidt op verschillende punten tot een andere werkwijze dan bij de Nationale Rekeningen.

Een eerste verschil betreft de leveringen van het ene landbouwbedrijf aan het andere. Deze worden op bedrijfsniveau tot de opbrengsten gerekend, maar moeten op sectorniveau van de totale produktiewaarde worden afgetrokken, ten einde dubbelstellingen te voorkomen. Als spiegelbeeld hiervan worden in het kader van de Nationale Rekeningen de agrarische grondstoffen slechts tot de aangekochte produktiemiddelen gerekend, voor zover zij zijn geïmporteerd.

Bij de berekening van de afschrijvingen gaat zowel het CBS als het LEI uit van de vervangingswaarde. De gehanteerde afschrijvingspercentages lopen echter uiteen. Bovendien houdt het LEI rekening met de WIR, in die zin dat de actuele nieuwprijs wordt verminderd met de gebruikelijke basispremie en de gemiddelde

kleinschaligheidstoeslag. In de praktijk komt een en ander er op neer dat de afschrijvingen volgens het LEI per bedrijf enkele duizenden guldens hoger zijn dan volgens het CBS.

De posten indirecte belastingen en kostprijsverlagende subsidies komen bij het LEI niet expliciet voor. De indirecte belastingen zijn voor een deel opgenomen onder de niet-factorkosten. De kostprijsverlagende subsidies zijn in de LEI-methode voor een deel rechtstreeks toegerekend aan de opbrengsten (de waarde van het interventiefruit wordt b.v. door het LEI als een opbrengst, maar door het CBS als een subsidie beschouwd) of vormen een onderdeel van de incidentele opbrengsten (rentesubsidies). Het LEI rekent tot de laatstgenoemde post ook eventuele boekwinsten op verkochte produktiemiddelen.

De berekening van de betaalde factorkosten in het kader van het sectorinkomen is gebaseerd op geaggregeerde en opgehoogde LEI-cijfers, zodat hierbij geen verschillen optreden tussen de twee benaderingswijzen. Bij de opsomming van de verschillen dient ook vermeld te worden dat de LEI-steekproef betrekking heeft op bedrijven groter dan 70 standaardbedrijfseenheden. De bedrijven beneden deze grens, met in doorsnede een lager inkomen, zijn dus niet vertegenwoordigd.

Hoewel dus het resterend inkomen (de netto-toegevoegde waarde tegen factorkosten verminderd met de betaalde factorkosten), berekend per bedrijf qua definitie vergelijkbaar is met het gezinsinkomen uit bedrijf volgens het LEI, is het gezien de genoemde verschillen in berekeningswijze niet verwonderlijk dat de niveaus van beide kengetallen uiteenlopen. Een ruwe schatting wijst er evenwel op dat beide cijfers in de praktijk in dezelfde orde van grootte liggen; voor 1981 in de buurt van f 50.000 per bedrijf. Vanwege de overeenkomst van de aard van beide kengetallen is het voorts aannemelijk dat de ontwikkeling van het resterend inkomen en van het gezinsinkomen uit bedrijf ongeveer parallel lopen.

Tot zover is er dus een zekere overeenkomst tussen de beide reeksen kengetallen. Het LEI gaat echter nog verder, namelijk door een beloning in te calculeren voor de door de ondernemer en zijn gezin ingezette produktiefactoren en komt op die manier tot rentabiliteitscijfers. Daartoe wordt de arbeid van de meewerkende gezinsleden gewaardeerd tegen het CAO-loon vermeerderd met de sociale lasten. Door dit bedrag in mindering te brengen op het gezinsinkomen uit bedrijf wordt het ondernemersinkomen, dat dus een vergoeding voor de eigen arbeid, het eigen kapitaal en de eigen grond van de ondernemer omvat, berekend. Voor enkele bedrijfstypen is dit weergegeven in tabel 3.

Voorts wordt over het in het bedrijf belegde kapitaal een rentevoet in rekening gebracht. Deze is gebaseerd op het actuele rendement van staatsobligaties, waarop een correctie wordt toegepast in verband met de in deze rentevoet begrepen inflatievergoeding enerzijds en de met de geldontwaarding samenhangende vermogenswinsten anderzijds. In afwijking van het voorgaande wordt voor (kort) omlopend vermogen de normale rentevoet voor overeenkomstige kredieten aangehouden, zonder toepassing van genoemde correctie. Het saldo van het aldus berekende bedrag aan rente en de in werkelijkheid betaalde rente wordt beschouwd als de in rekening te brengen vergoeding voor het eigen vermogen van de agrarische ondernemer.

Met betrekking tot de in rekening te brengen beloning voor de factor grond is er een verschil in behandeling tussen landbouwbedrijven en tuinbouwbedrijven. Bij landbouwbedrijven wordt - althans bij de onderhavige berekeningen - alle grond beschouwd als pachtgrond en derhalve als beloning de (netto-)pachtprijs aangehouden (pachtbasis). Voor tuinbouwbedrijven wordt voor gepachte grond de werkelijk betaalde pacht in rekening gebracht, terwijl voor het vermogen vastgelegd in eigen grond een rentevoet van 2,5% wordt ingecalculeerd. Het saldo van de berekende kosten van de factor grond en de werkelijk betaalde pacht vormt de berekende beloning van de eigen grond.

Na aftrek van de aldus berekende vergoeding voor eigen kapitaal en eigen grond resteert de arbeidsopbrengst van de ondernemer. Deze wordt verminderd met het berekend loon van de ondernemer. De dan resterende post geeft dus de "winst", c.q. het "verlies", aan welke de ondernemer met zijn bedrijf heeft behaald.

Schema inkomens- en rentabiliteitskengetallen

<u>Nationale Rekeningen</u>	<u>LEI</u>
Totale produktiewaarde - Bedrijfsopbrengsten
- <u>Interne leveringen</u>	
Bruto-produktiewaarde	+ Incidentele opbrengsten
- <u>Aangekochte goederen en diensten</u> - <u>Niet-factorkosten</u>
Bruto toegevoegde waarde	
- <u>Afschrijvingen</u>	
Netto-toegevoegde waarde (tegen marktprijzen)	
- Indirecte belastingen	
+ <u>Kostprijsverlagende subsidies</u>	
Netto-toegevoegde waarde (tegen factorkosten) Factoropbrengsten
- Betaald loon (+ loonwerk) - Betaald loon (+ loonwerk)
- Betaalde netto-pacht - Betaalde netto-pacht
- <u>Betaalde rente</u> - <u>Betaalde rente</u>
Resterend inkomen <u>Gezinsinkomen uit bedrijf</u>
	- <u>Berekend loon gezinsleden</u>
	Ondernemersinkomen
	- Saldo betaalde rente en berekende rente bedrijfsvermogen
	- Saldo betaalde pacht en berekende pacht
	<u>Arbeidsopbrengst ondernemer</u>
	- <u>Berekend loon ondernemer</u>
	Overschot

..... = min of meer vergelijkbaar.

In plaats van deze restpost (voor landbouwbedrijven "netto-overschot op pachtbasis" en voor tuinbouwbedrijven "ondernemersoverschot" genoemd) worden in deze publikatie voor enkele groepen bedrijven de bedrijfsopbrengsten (volgens LEI) gedeeld door de totale kosten (d.w.z. betaalde kosten plus berekende kosten voor de eigen produktiefactoren) (tabel 3). De aldus berekende verhouding geeft dus min of meer de mate van verlies- of winstgevendheid aan.

2. PRODUKTIE EN INKOMEN VAN DE TOTALE LAND- EN TUINBOUW

2.1 Produktie

Nadat in 1981 het volume van de bruto-productie van de land- en tuinbouw was toegenomen met ruim 4,5% heeft zich volgens de raming in 1982 een verdere stijging voorgedaan: +3,5% (zie tabel 1). Vooral in de akkerbouw leidden gunstige groei-omstandigheden tot zeer hoge kilogramopbrengsten, die bij een ca. 1% kleiner areaal resulteerden in een 5,5% groter produktievolume. De volumetoename bij de tuinbouwprodukten was ongeveer gelijk aan het algemeen gemiddelde. De dierlijke produktie nam in 1982 iets minder toe dan in het voorafgaande jaar (resp. +4,4 en +3,5%). Een sterkere groei van de melkproduktie ging gepaard met een kleinere toename bij de produkten van de intensieve veehouderij. Voor verdere details inzake de produktieontwikkeling binnen de verschillende sectoren zij verwezen naar het volgende hoofdstuk en naar bijlage 1.

Ten aanzien van de prijsvorming is er een belangrijk verschil tussen de tuinbouwprodukten, waarvoor een kleine daling van de gemiddelde prijs is geraamd, en de twee andere groepen, die beide een stijging van 5% te zien gaven. De gemiddelde prijsstijging van de gehele agrarische produktie kwam daardoor uit op 3,5%. Dit is duidelijk minder dan de 9% van 1981; de stijging blijft ook achter bij het algemene inflatiepercentage, dat ongeveer 6% zal bedragen. De opbrengstprijzen van de agrarische produkten zijn dus in reële termen in 1982 (weer) gedaald.

Tabel 1. Raming produktie en toegevoegde waarde land- en tuinbouw 1982 (mln. gld.)

	Waarde 1981	Mutatie in %			Waarde 1982
		hoev.	prijs	waarde	
Bruto-productie					
Akkerbouwprodukten	2795	+5,5	+ 5	+10,5	3090
Tuinbouwprodukten	6810	+3	- 2	+ 1	6890
Veehouderijprodukten	19625	+3,5	+ 5	+ 9	21370
Totaal	<u>29230</u>	+3,5	+ 3,5	+ 7	<u>31350</u>
Aangekochte goederen en diensten	15340	+2	+ 4	+ 6	16230
w.o. veevoeder	9550	+3	+ 1	+ 4	9940
energie	1510	-4	+20	+15	1735
kunstmest en bestrij- dingsmiddelen	<u>1330</u>	-3,5	+ 8,5	+ 5	<u>1400</u>
Bruto-toegevoegde waarde (marktprijzen)	13890	-	-	+ 9	15120
+ Subsidies	230	-	-	+17	270
- Indirecte belastingen	480	-	-	+ 8	520
- Afschrijvingen	1870	-	-	+ 9	2040
Netto-toegevoegde waarde (factorkosten)	<u>11770</u>	-	-	+ 9	<u>12830</u>

Het gevolg van de volumetoename en de prijsverbetering was een stijging van de geraamde waarde van de bruto-productie met ca. 2,1 mrd. gld., waarmee de grens van 30 mrd. gld. werd overschreden. In de afgelopen periode van 10 jaar is de waarde van de agrarische produktie ruimschoots verdubbeld. De relatieve waardetoename bedroeg in 1982 7%, d.w.z. ongeveer de helft van de stijging van het voorgaande jaar. In 1982 deed de sterkste procentuele stijging zich voor in de akkerbouw, op de voet gevolgd door de veehouderij, die in de totale bruto-productiewaarde een aandeel heeft van ongeveer twee derde. De waarde van de tuinbouwproductie gaf volgens deze raming nauwelijks een stijging te zien.

2.2 Produktiemiddelen

Na de daling van ca. 1,5% in het voorafgaande jaar heeft het volume van de aangekochte goederen en diensten in 1982 volgens de raming weer een geringe stijging ondergaan (+2%). Dit is minder dan de toename van de bruto-productie, hetgeen wijst op een gunstige produktiviteitsontwikkeling. Van grote invloed op dit totaalcijfer is het veevoederverbruik, dat in 1981 met ongeveer een half procent was afgenomen, maar in 1982 weer enkele procenten is gestegen. Deze stijging komt voor een groot deel voor rekening van de melkveestapel. Op energie, alsmede op kunstmest en bestrijdingsmiddelen wordt de laatste jaren - onder invloed van de sterk gestegen prijzen - bespaard. Deze tendens zette zich in 1982 voort.

Afgezien van energie (+20%) en kunstmest (+9%) was de prijsstijging van de produktiemiddelen, mede onder invloed van de teruglopende inflatie, vrij gematigd. Van grote betekenis hierbij was de geringe stijging van de veevoederprijs (+1%), die de resultante was van een daling van de grondstoffenprijzen als gevolg van het ruime aanbod enerzijds en de stijging van de dollar t.o.v. de gulden (ca. 10% in de loop van januari tot december) anderzijds. De geraamde gemiddelde prijsstijging van de produktiemiddelen komt uit op 4%, hetgeen aanzienlijk minder is dan in 1981 (ruim 9%) en ongeveer gelijk aan de verbetering van de opbrengstprijzen. De prijsverhouding is dus nagenoeg gelijk gebleven.

De waarde van de aangekochte produktiemiddelen nam volgens deze raming door een en ander toe met ca. 0,9 mrd. gld. (+6%). Het totaalbedrag van ruim 16 mrd. gld. komt overeen met bijna 52% van de bruto-productiewaarde. In 1960 was het percentage 41. Deze toename geeft aan dat de agrarische sector steeds sterker is gaan steunen op aangekochte produktiemiddelen.

2.3 Toegevoegde waarde en resterend inkomen

Zoals in de paragrafen 2.1 en 2.2 is aangegeven nam de bruto-productiewaarde sterker toe dan het bedrag aan aangekochte produktiemiddelen, met als gevolg dat de bruto-toegevoegde waarde tegen marktprijzen verder omhoog ging. De geraamde stijging komt uit op ca. 9%, waaraan de grootste bijdrage is geleverd door de gunstige ontwikkelingen in de volumesfeer (de produktiviteitsontwikkeling).

De post subsidies is voor 1982 40 mln. gld. hoger geraamd dan in 1981. Deze stijging hangt onder meer samen met de toename van de voor interventie aangeboden hoeveelheid fruit. Een tweede oorzaak van de hogere subsidies is de verlaging van de melkheffing, welke als een negatieve subsidie wordt geboekt. De afschrijvingen namen verhoudingsgewijs evenveel toe als de bruto-toegevoegde waarde. Een en ander bracht met zich mee dat de geraamde netto-toegevoegde waarde tegen factorkosten ook 9% hoger uitkwam. De inflatie bedroeg ongeveer 6%, zodat zich dus een reële verbetering heeft voorgedaan.

In tabel 2 zijn enkele cijfers opgenomen inzake de ontwikkeling van het agrarisch inkomen in de afgelopen jaren. Daaruit blijkt dat de reële netto-toegevoegde waarde tussen 1976 en 1980 voortdurend is teruggelopen, maar dat in 1981 een sterk herstel is opgetreden. Dit heeft zich in 1982 voortgezet. Ook de reële toegevoegde waarde per hoofd van de agrarische beroepsbevolking vertoonde tussen 1976 en 1980 een daling, maar in 1982 is het peil van destijds weer ruimschoots bereikt.

Tabel 2. Ontwikkeling netto-toegevoegde waarde en resterend inkomen

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
					(v)	(v)	(r)
<u>Mln. gld.</u>							
Netto-toegevoegde waarde (factorkosten)	9750	9620	9760	9230	9530	11770	12830
Betaalde factorkosten 1) 2)	2510	2730	3080	3560	4070	4440	4480
Resterend inkomen 2)	7240	6990	6680	5670	5460	7330	8350
<u>Indexcijfers</u>							
Netto toegevoegde waarde, reëel, 1975-1977 = 100	104	96	93	84	82	94	97
Idem, per arbeidskracht 2)	104	98	97	90	88	104	108
Totaal Resterend inkomen, reëel, 1975-1977 = 100 2)	107	97	88	71	65	81	87
Idem, per bedrijf	107	100	93	76	- 71	91	99

- 1) Betaald loon, het factorkostenaandeel van het betaalde loonwerk, betaalde rente plus betaalde netto-pacht.
2) Schatting LEI.

Uit de netto-toegevoegde waarde moet door de agrarische ondernemers een aantal bedrijfskosten worden betaald, nl. loon, loonwerk, rente en (netto-)pacht. Met name in een periode waarin de rentekosten sterk stijgen, hetzij als gevolg van het afsluiten van nieuwe leningen, hetzij door een stijging van de rentevoet, blijft het "resterend inkomen" achter bij de toegevoegde waarde. In 1979 en 1980 heeft zich dit verschijnsel voorgedaan. In 1981 en in 1982 daarentegen is het reële resterend inkomen volgens de raming sterker gestegen dan de toegevoegde waarde (met ca. 25 en ca. 7%, resp. ca. 15 en ca. 3%). In beide jaren namen de betaalde factorkosten minder sterk toe dan de netto-toegevoegde waarde. In 1982 was het bedrag aan betaalde rente ca. 100 mln. gld. lager dan in het voorafgaande jaar. Overigens dient te worden opgemerkt dat de cijfers inzake betaalde factorkosten en resterend inkomen slechts een - vrij ruwe - schatting vormen.

Het geheel overziende moet worden geconstateerd dat het gemiddelde inkomen in de agrarische sector zich in 1982 niet ongunstig heeft ontwikkeld, zeker niet wanneer men het sterke herstel in 1981 in de beschouwing betreft. Evenwel moet niet uit het oog worden verloren dat tussen 1976 en 1980 een sterke teruggang is opgetreden, zodat het resterend inkomen per bedrijf in 1982 nog maar nauwelijks het peil van het midden van de jaren zeventig bereikt. Bovendien deden zich in 1982, zoals in het volgende hoofdstuk zal blijken, zeer grote verschillen voor tussen de diverse sectoren.

3. ONTWIKKELINGEN PER SECTOR EN PER BEDRIJFSTYPE

3.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is ingegaan op de inkomensontwikkeling van de agrarische sector in zijn totaliteit. In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de gang van zaken in de verschillende sectoren en/of bedrijfstypen. Voor de ene sector zijn meer gegevens beschikbaar dan voor de andere; met name voor de tuinbouw in de open grond moet worden volstaan met vrij summiere informatie. Behalve de gegevens van de sectorrekening (hoofdstuk 2) wordt in dit hoofdstuk vooral gebruik gemaakt van informatie ontleend aan de "Prognose van bedrijfsuitkomsten op akkerbouw- en rundveehouderijbedrijven in 1981/82" en aan de "Raming van de bedrijfsuitkomsten in 1982 van de glastuinbouwbedrijven".

Benadrukt moet worden dat de bovengenoemde prognose betrekking heeft op het oogstjaar mei 1982 tot en met april 1983. Met name bij produkten die sterke prijsfluctuaties vertonen (b.v. aardappelen, varkensvlees) kan het verloop van de opbrengstwaarde in het oogstjaar sterk afwijken van die in het kalenderjaar, dat immers voor een deel betrekking heeft op de oude oogst. De prognoses hebben betrekking op een periode, die pas voor ruim de helft is verstreken. Dit brengt met name ten aanzien van de "vrije" produkten een aanzienlijke mate van onzekerheid met zich mee. Bij de berekening wordt uitgegaan van de opbrengstprijzen in de maanden mei t/m oktober, die worden omgerekend naar jaarbasis.

3.2 Akkerbouw

De akkerbouwoogst van 1982 werd gekenmerkt door zeer hoge opbrengsten per hectare. Met als enige belangrijke uitzondering de aardappelen was het opbrengstniveau hoger dan in het voorafgaande jaar, dat in dit opzicht ook reeds vrij goede resultaten had opgeleverd. Van vrijwel alle belangrijke gewassen lagen de opbrengsten rond 10% (consumptieaardappelen) of zelfs meer dan 20% (suikerbieten, granen, peulvruchten) boven het gemiddelde peil van de voorgaande vier jaren. Ten aanzien van het areaal deed zich een daling voor bij de granen (4 à 5%) en fabrieksaardappelen (3%), terwijl de overige groepen akkerbouwgewassen een stijging te zien gaven. Met name de uitbreiding van de oppervlakte peulvruchten van ca. 7700 tot ca. 10400 ha was relatief sterk (+35%).

Voor de opbrengstprijz van de granen is een stijging van ca. 4% geraamd. Vanwege de grote hoeveelheid C-suiker, die tegen momenteel zeer lage prijzen op de wereldmarkt moet worden afgezet, is voor de suikerbieten enige prijsdaling geraamd (zie bijlage). Zowel de raming over 1982 als de prognose voor 1982/83 komen uit op een aanzienlijke daling van de uienprijs (20 à 25%). Ten aanzien van de aardappelprijs is er een scherp contrast tussen het verloop in het kalenderjaar en in het nieuwe oogstjaar. Voor het kalenderjaar vertoont de gemiddelde prijs een aanzienlijke stijging, terwijl voor de nieuwe oogst een vrij sterke prijsdaling wordt verwacht. Uiteraard komt dit verschijnsel vooral voor rekening van de consumptieaardappelen. Het verschil in ontwikkeling van de aardappelprijs leidt ook voor de totale opbrengstwaarde van de akkerbouw tot een voor kalenderjaar en boekjaar uiteenlopende ontwikkeling van de gemiddelde prijs. Voor het kalenderjaar 1982 is een stijging met 5% geraamd, terwijl de prognose voor 1982/83 uitkomt op een daling van 4%.

De prijsstijging van de produktiemiddelen was vrij gematigd, alleen kunstmest en arbeid werden meer dan 10% duurder. De stijging van de arbeidskosten hangt ten dele samen met een wijziging in de indeling van de CAO. Gemiddeld genomen komt de prognose op een stijging van de prijs van de produktiemiddelen met 5,5%. De prijsverhouding is dus duidelijk verslechterd, maar het negatieve effect daarvan op de rentabiliteit wordt gedeeltelijk gecompenseerd door de zeer goede opbrengsten.

Voor de grotere akkerbouwbedrijven wordt voor 1982/83 een verslechtering van de verhouding van opbrengsten en kosten, alsmede van het ondernemersinkomen, verwacht (tabel 3). De enige uitzondering is het Noordelijk kleigebied waar als gevolg van de betere uitkomsten van de pootaardappelteelt, een stijging van de resultaten wordt geraamd. De sterkste daling doet zich voor bij de bedrijven in het Zuidwesten. Ondanks de daling blijft het gemiddelde resultaat van de grotere akkerbouwbedrijven positief. Een uitzondering hierop wordt gevormd door de Veenkoloniën, die als gevolg van de lagere kilogramopbrengsten van de fabrieksaardappelen een daling van de toch al niet erg florissante bedrijfsresultaten te zien zullen geven. De uitkomsten van de kleinere akkerbouwbedrijven zullen gemiddeld genomen nauwelijks verbeteren.

3.3 Melkveehouderij

Over het kalenderjaar 1982 is de totale melkproductie met ongeveer 5% toegenomen. Deze toename ging gepaard met een ca. 2% grotere melkveestapel en een ca. 3% hogere krachtvoedergift per koe. De produktiviteit is dientengevolge slechts in beperkte mate gestegen.

Na de verbetering van de melkprijs in 1981 (+6,5%) heeft zich in 1982 een verdere stijging voorgedaan (+7%). Door de minder vlot verlopende zuivelafzet nam de "prijsvorsprong" in het tweede halfjaar geleidelijk af. Deze tendens wordt weerspiegeld in de voor het boekjaar 1982/83 verwachte stijging van de melkprijs met 5%.

Met betrekking tot de prijzen van de produktiemiddelen geldt voor de melkveehouderij ongeveer hetzelfde als voor de akkerbouw, met dien verstande dat voor het rundveekrachtvoeder voor 1982/83 geen prijsverandering wordt verwacht ten opzichte van 1980/81. Omdat krachtvoer in het totale pakket vrij zwaar weegt, leidt dit er toe dat de verwachte gemiddelde stijging van de prijzen van de produktiemiddelen beperkt blijft tot 4%. Dit houdt in dat zich naar verwachting een kleine verbetering van de prijsverhouding zal voordoen. In combinatie met de eveneens kleine produktiviteitsstijging resulteert dit in enige verbetering van de verhouding tussen opbrengsten en kosten (tabel 3).

De sterkste relatieve verbetering wordt verwacht voor de grotere melkveebedrijven in het westelijk weidegebied. Desondanks blijft op deze groep bedrijven zowel de opbrengsten/kostenverhouding als het gemiddelde ondernemersinkomen achter bij de rest van het land. Hoewel op de weidebedrijven het gemiddelde bedrijfsresultaat negatief zal blijven, kan worden geconcludeerd dat, volgens de prognose, het jaar 1982/83 voor de melkveehouderij niet ongunstige uitkomsten zal opleveren.

3.4 Intensieve veehouderij

Met uitzondering van eieren nam in 1982 de produktie in de intensieve veehouderij slechts in beperkte mate toe (zie bijlage). Ten aanzien van de prijsontwikkeling deden zich vrij grote verschillen voor. De produktiewaarde van deze sector nam toe van ca. 9,3 tot 9,9 mrd. gld. (+6%).

Over het kalenderjaar 1982 was de prijs van varkensvlees 8% hoger dan in 1981, maar de voorsprong liep in de loop van het jaar sterk terug. Bij de prognose voor 1982/83 is dan ook uitgegaan van een stijging van 2%. Voor de prijs van het varkensvoeder is voor 1982/83 een daling van 1% verondersteld. Gemiddeld genomen ziet het er dan ook naar uit dat de uitkomsten van de varkenshouderij in 1982/83 zich op het gunstige niveau van 1981/82 zullen handhaven. Daarbij doet zich echter wel een zekere verschuiving voor tussen fokkerij en mesterij als gevolg van de relatief sterke stijging van de biggeprijs (+9%). De voor 1982/83 verwachte arbeidsopbrengst in de varkensfokkerij neemt toe van 430 tot ca. 600 gld. per fokzeug. In de varkensmesterij is een lichte daling voorzien, namelijk van 58 tot 54 gld. per mestvarken per jaar. Overigens moeten deze prognoses vanwege de onzekerheid over het prijsverloop in de komende maanden met de nodige omzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Tabel 3. Rentabiliteit en ondernemersinkomen 1)

	Opbrengsten in % van de kosten 2)				Gemiddeld ondernemers- inkomen (x 1000 gld.)			
	79/80	80/81	81/82	82/83	79/80	80/81	81/82	82/83
			(v)	(p)			(v)	(p)
Grotere akkerbouwbedrijven	96	100	105	102	47,4	62,7	80	70
Kleinere akkerbouwbedrijven	80	82	83	84	21,3	24,0	32	33
Grotere melkveeh.bedrijven	89	88	92	95	37,9	32,2	50	61
Kleinere melkveeh.bedrijven	71	71	75	75	17,7	18,4	27	30
Gemengde rundveeh.bedrijven								
- grotere bedrijven	90	83	90	91	37,7	14,5	38,0	45,0
- kleinere bedrijven	71	70	75	75	15,5	13,6	25,0	26,0
	1979	1980	1981	1982	1979	1980	1981	1982
				(r)				(r)
Glasgroentebedrijven	90	101	97	86	24,3	55,7	54,2	21,2
Snijbloemenbedrijven	90	90	94	92	11,6	18,5	39,6	33,0
Potplantenbedrijven	105	99	102	98	60,1	47,4	71,1	58,1
Alle glastuinbouwbedrijven	91	96	96	90	24,8	40,6	50,2	28,2

1) Inclusief WIR-effect.

2) Landbouwbedrijven pachtbasis.

Dit laatste geldt ook voor de resultaten van de beide pluimveehouderijsectoren, hoewel daarvan vaststaat dat zij na enkele (vrij) goede jaren in een diep dal terecht zijn gekomen. Vooral door de aanzienlijk lagere eierprijzen komt de verwachte arbeidsopbrengst per dier in de legsector uit op min 3 gld. (1981/82: +2,70). Dit betekent dus dat de gemiddelde legpluimveehouder in 1982/83 op zijn activiteiten geld heeft moeten toeleggen. Bij de slachtpluimveehouder is dit waarschijnlijk nog net niet het geval: de verwachte arbeidsopbrengst komt uit op 10 gld. per 1000 kg afgeleverd gewicht, tegen 115 gld. in 1981/82. Ook hier is de lagere opbrengstprijz (in 1982/83 ca. 6% lager dan in 1981/82) de belangrijkste oorzaak.

Voor de kalvermesterij wordt geen prognose opgesteld. In 1982 zijn de opbrengstprijzen enigszins verbeterd, voor 1982/83 wordt niet op een verdere verbetering gerekend. Daarentegen zijn de prijzen van de nuchtere kalveren sterk gestegen. Bovendien bestaat de indruk dat de loonmestvergoedingen enigszins zijn verlaagd. Een en ander leidt er toe dat voor 1982/83 een aanmerkelijke verslechtering van het bedrijfsresultaat wordt verwacht in vergelijking met de goede uitkomsten van 1981/82.

3.5 Glastuinbouw

De opbrengstwaarde van de glasgroenten was volgens de ramingen in 1982 ongeveer 4% lager dan in het voorafgaande jaar. De belangrijkste oorzaak hiervan

was de ongeveer 12% lagere gemiddelde opbrengstprijis. Met als belangrijke uitzonderingen radijs en komkommer kwamen voor vrijwel alle produkten de prijzen lager uit.

De kosten van de glasgroentebedrijven worden sterk beïnvloed door de gasprijis, die in 1982 ongeveer een derde hoger was dan in 1981. Deze prijsstijging werd slechts voor een deel gecompenseerd door het ongeveer 9% lagere verbruik. De overige kosten stegen in doorsnee vrij gematigd, waarbij de verlaging van de rentekosten een rol speelt. De stijging van de totale kosten per m² is geraamd op ca. 6½%.

Een en ander leidde tot een vrij drastische teruggang in de opbrengsten/kostenverhouding. Het gemiddelde ondernemersinkomen op de glasgroentebedrijven is volgens de raming meer dan gehalveerd (zie tabel 3).

De geraamde gemiddelde prijs van de snijbloemen was in 1982 nauwelijks hoger dan in 1981 (+1%), terwijl de potplantenprijs eveneens slechts weinig omhoog ging (+2%). De produktiehoeveelheid nam in beide sectoren met 4 à 5% toe.

Voor de snijbloemenbedrijven, waar het aandeel van de energie in de totale kosten iets lager ligt dan op de groentebedrijven, wordt de totale kostenstijging per m² geraamd op ongeveer 5%. Op de potplantenbedrijven komt de stijging iets hoger uit (+7%).

Voor beide bedrijfstypen is de opbrengsten/kostenverhouding verslechterd. De potplantenbedrijven komen daardoor ook "in de rode cijfers" en het gemiddelde ondernemersinkomen wordt 15 à 25% lager geraamd. De snijbloemenbedrijven geven een overeenkomstige daling te zien, maar op een aanzienlijk lager niveau.

3.6 Opengrondstuintbouw

De produktie van vollegrondsgroenten nam in 1982 volgens de raming met ongeveer 3% toe, terwijl de gemiddelde opbrengstprijis ongeveer 6% lager uitkwam. Dit houdt in dat de opbrengstwaarde met 3 à 4% is gedaald. Aannemelijk is dat de prijsstijging van de produktiemiddelen ongeveer overeenkomt met die van de akkerbouw en dus in de orde van 5% zal liggen. Het is niet te verwachten dat de produktiviteit voldoende zal zijn gestegen om deze verslechtering van de prijsverhouding te compenseren. Daarom ziet het er naar uit dat de, toch reeds vrij lage rentabiliteit van de vollegrondsgroentebedrijven in 1982 verder is teruggelopen.

De sectorraming voor 1982 vermeldt voor het fruit een hoeveelheidsvermindering van 22% en een prijsstijging van 19%. Deze cijfers hebben niet betrekking op de geogste, maar op de ter veiling aangevoerde hoeveelheden en zijn dus sterk beïnvloed door de oude oogst, die als gevolg van nachtvorstschade erg klein uitviel en derhalve hoge prijzen opbracht. Bovendien wordt het interventie-fruit niet in de produktiewaarde opgenomen. De waarde daarvan bedroeg in 1981 ca. 4 mln. gld. en in 1982 ca. 18 mln. gld. De nieuwe oogst (1982) was ca. 30% groter en brengt aanzienlijk lagere prijzen op. Dit houdt in dat de bedrijfsresultaten in de fruitteelt na twee jaren met relatief gunstige uitkomsten in 1982/83 weer zullen terugvallen.

De waarde van de bloembollenproduktie in 1982 komt volgens de raming bij een gelijkblijvend produktievolume ongeveer 4% hoger uit dan in het voorafgaande jaar. De stijging van de kosten zal, rekening houdend met enige produktiviteitsverbetering, vermoedelijk in dezelfde orde van grootte liggen, zodat een ongeveer gelijkblijvend bedrijfsresultaat verwacht kan worden.

De beschikbare gegevens wijzen voor de boomkwekerij op een (verdere) verslechtering van de resultaten. Vanwege de bezuiniging bij de overheid stagneert de binnenlandse afzet en staan de prijzen onder druk. Voor 1982 is dan ook uitgegaan van een iets lagere gemiddelde opbrengstprijis. Daartegenover stond een kleine stijging van de verkochte hoeveelheden.

Bijlage Specificatie raming bruto-productiewaarde (mln. gld.)

	Waarde 1981	Mutatie in %			Waarde 1982
		hoev.	prijs	waarde	
Akkerbouwprodukten, totaal	<u>2795</u>	+ 5,5	+ 5	+10,5	<u>3090</u>
w.v.: granen	585	+ 8	+ 4	+12,5	660
aardappelen	1015	- 0,5	+18	+17,5	1190
suikerbieten	760	+13	- 5	+ 7	820
uien	205	+ 4	-24	-21	165
Tuinbouwprodukten, totaal	<u>6810</u>	+ 3,5	- 2	+ 1	<u>6890</u>
w.o.: groenten	2470	+ 9	-12	- 4	2370
fruit	470	-22	+19	- 7	440
bloemen en planten	2740	+ 4,5	+ 1,5	+ 6	2910
bloembollen	565	0	+ 4	+ 4	590
boomkwekerijprodukten	345	+ 2	- 1	+ 1	350
Veehouderijprodukten, totaal	<u>19625</u>	+ 3,5	+ 5	+ 9	<u>21370</u>
w.o.: rundvlees (+ runderen)	2000	- 6	+ 8	+ 1,5	2030
kalfsvlees	1430	+ 2	+ 4	+ 6	1515
varkensvlees	5335	+ 3	+ 8	+11	5935
pluimveevlees	1230	+ 4	- 3	+ 1	1240
eieren	1335	+ 6	-15	-10	1200
melk	7780	+ 5	+ 7	+12	8740
Totaal-generaal	<u>29230</u>	+ 3,5	+ 3,5	+ 7	<u>31350</u>